

WOJEWÓDZKA RADA NARODOWA W II KADENCJI (1958—1961)

Warunki do właściwego działania rad narodowych powstały w Polsce po VIII Plenum KC PZPR, które odbyło się w październiku 1956 r. i zapoczątkowało doniosłe przemiany polityczne i społeczno-gospodarcze. Sejm PRL uchwalił 25 stycznia 1958 r. ustawę o radach narodowych, która otworzyła nowy etap w działalności rad, a łącznie z aktami wydanymi w trybie wykonania ustawy stworzyła ich podstawy prawne. Powyższa ustawa była aktem prawnym regulującym działalność rad narodowych, określała sposób ich powoływania, skład i kadencję, a także ordynację wyborczą po wygaśnięciu mandatu radnego.

Powoływanie rad w drodze wyborów określone zostało już w ustawie marcowej z 1950 r. i w Konstytucji PRL z 1952 r., która określała zasady prawa wyborczego. Pierwsze wybory do rad odbyły się jednak dopiero w grudniu 1954 r. na podstawie ordynacji wyborczej uchwalonej przez Sejm w tymże roku. W 1954 r. rozpoczęła się pierwsza kadencja rad narodowych. W dniu 31 października 1957 r. wydano nową ordynację wyborczą, do której 22 grudnia 1960 r. wprowadzono zmiany i uzupełnienia. Wybory do rad drugiej kadencji odbyły się na zasadach ustalonych w nowej ordynacji.

Czynne i bierne prawo wyborcze do rad narodowych przyznano obywatelom polskim, którzy ukończyli 18 lat. Wybory były powszechne, równe, bezpośrednie i tajne. Zarządzała je Rada Państwa na miesiąc przed upływem kadencji, a odbyć się miały w dwa miesiące po jej upływie. Liczbę radnych określała ordynacja w zależności od stopnia rad. Ustalenia liczby radnych wojewódzkich rad narodowych dokonywała Rada Państwa, a pozostałych — rady wojewódzkie i powiatowe.

Radni wybierani byli w okręgach wyborczych, a głosowanie odbywało się w obwodach głosowania. Wybory przeprowadzane były przez specjalnie w tym celu powołane komisje wyborcze. Prawo zgłaszania kandydatów przysługiwać miało organizacjom politycznym, zawodowym, społecz-

nym i innym organizacjom ludu pracującego, które mogą je wykonywać samoistnie lub łącznie. W wyborach 1958 r. organizacje zgłaszały ponadto po jednej liście kandydatów Frontu Jedności Narodu.

Wybory do rad narodowych wszystkich szczebli odbyły się w lutym 1958 r. i stanowiły poważną kampanię polityczną. W czasie tej kampanii społeczeństwo zainteresowane było problematyką gospodarczą, społeczną i kulturalną pracy rad. Dokonano też oceny i podsumowania działalności rad w okresie poprzednim, ukazano braki i niedomagania jej działalności. Ustalono wreszcie programy wyborcze i zgłoszono liczne postulaty wyborców pod adresem przyszłych radnych.

PROGRAM WYBORCZY FRONTU JEDNOŚCI NARODU

W WOJEWÓDZTWIE ZIELONOGÓRSKIM W LATACH 1958—1960

W czasie kampanii wyborczej, która trwała trzy miesiące (od listopada 1957 r. do stycznia 1958 r.), program wyborczy dyskutowany był na licznych spotkaniach kandydatów na radnych z wyborcami, które organizowały terenowe komitety FJN. Założenia tego programu przyjęte zostały i ogłoszone jako program wyborczy województwa przez plenum Wojewódzkiego Komitetu FJN w styczniu 1958 r. Po raz pierwszy nastąpiło też ustalenie programu wyborczego według założeń wynikających z planu gospodarczego, co czyniło go zbiorem realnych zadań posiadających zabezpieczenie wykonania w możliwościach, jakimi w określonym czasie może dysponować rada na swoim terenie.

Program wyborczy ustalił na nadchodzącą kadencję rady zadania obejmujące następujący zakres:

1. Przemysł: uruchomienie około 20 dużych zakładów przemysłowych między innymi w Gubinie — obuwniczego i odzieżowego, w Gorzowie — jedwabniczego, w Iłowie Żagańskiej — włókienniczego, w Zielonej Górze — elektrotechnicznego, w Sulechowie — włókienniczego, w Żukowie (pow. nowosolski) — meblowego, w Słubicach — odzieżowego, w Żaganiu — włókienniczego, w Lesznie Górnym (pow. szprotawski) — garbarskiego, w Kunicach Żarskich — hutniczego (huta szkła), w Tuplicach i Łęknicy — ceramicznego. Niezależnie od tego planowano rozbudowę i uruchomienie wielu zakładów przemysłu terenowego, państwowego i spółdzielczego. Zadania te oznaczały aktywizację małych miast, które dotychczas nie posiadały zakładów przemysłowych. Były to miasta położone w rejonach środkowych i nadgranicznych województwa.

W związku z rozbudową przemysłu założono wzrost zatrudnienia w nim do 85 tys. osób, a wartość produkcji globalnej do 7,5 mld :

w cenach porównywalnych, tj. o 65% więcej w stosunku do roku 1955, w tym produkcji przemysłu terenowego o 40%.

2. Gospodarka komunalna i mieszkaniowa: wybudowanie około 18 tys. izb mieszkalnych z budownictwa rad narodowych i budownictwa zakładowego. Z pierwszego z nich założono uzyskać w 1958 r. 2.832 izby, w 1959 roku 4.112 i w 1960 r. 5.018. Zadania te zakładały stały wzrost budownictwa z równoczesnym rozszerzaniem go na miejscowości, w których nie było ono dotychczas realizowane, a zwłaszcza lokalizowanie go tam, gdzie wskazywały na to potrzeby uruchamianych zakładów przemysłowych, np. w Gubinie i Koszrzynie. Poważne zadania przewidziano w zakresie remontów kapitalnych mieszkań, rozbudowy sieci i urządzeń wodociągowo-kanalizacyjnych, komunikacyjnych, gazownictwa oraz utrzymania ulic i mostów. Nakłady na ten cel miały wynosić około 38 mln zł. Między innymi zakładano budowę zajezdni autobusów MPK w Zielonej Górze, budowę studni głębinowej w sześciu miastach i osiedlach, rozbudowę gazowni w Zielonej Górze i Nowej Soli, odbudowę stacji filtrów w Gorzowie.

3. Rolnictwo: wydatne podniesienie wzrostu produkcji rolnej i osiągnięcie w 1960 r. 12 tys. ton zboża, 340 tys. ton ziemniaków i 24 tys. ton buraków więcej niż w roku 1955. Planowano odbudowę 300 zagród i budowę 1.700 nowych kosztem 370 mln zł oraz zwiększenie obsady bydła na 100 ha użytków rolnych z 35 do 43 szt., a trzody chlewnej z 56 do 60 szt., zaś zagospodarowania użytków zielonych postanowiono dokonać kosztem 220 mln zł. Jako nowe zadanie wysunięto przyspieszenie załatwienia spraw własnościowych gospodarstw chłopskich.

4. Oświata, zdrowie i handel detaliczny: wybudowanie 490 izb szkolnych, zwrócenie większej uwagi na postępowanie w budownictwie inwestycyjnym szkół, rozwój inicjatywy społeczeństwa przy rozwiązywaniu trudności lokalnych i dotyczących szkół, rozszerzenie kadry nauczycielskiej i podniesienie kwalifikacji nauczycieli. Założona została budowa szpitala wojewódzkiego w Zielonej Górze, sanatorium przeciwgruźliczego w Koszrzynie, budowa szpitala ortopedycznego oraz odbudowa szpitala powiatowego w Głogowie. Przewidziano wzrost liczby łóżek szpitalnych do 4.030 w roku 1960 i lekarzy medycyny o 240, a lekarzy stomatologów o 120. W związku z tym założono także wzrost liczby średniego personelu medycznego, stwierdzając konieczność uruchomienia szkół pielęgniarstwa w Gorzowie i Zielonej Górze.

Planowano wzrost obrotu handlu detalicznego na jednego mieszkańca o 25%. Uchwalono między innymi konieczność odbudowy chłodni i rzeźni w Międzyrzeczu oraz dalszej rozbudowy sieci handlu detalicznego w mieście i na wsi. Tak przedstawiały się w ogólnym zarysie założenia programu wyborczego województwa zielonogórskiego na lata 1958—1960.

WYBORY

Pierwsza kadencja rad zakończyła się 5 grudnia 1957 r. Miesiąc przed upływem tej kadencji Rada Państwa zarządziła wybory do rad narodowych, wyznaczając ich termin na dzień 2 lutego 1958 r. Kampania wyborcza, rozpoczęta z początkiem listopada 1957 r. i trwająca do dnia wyborów, odbywała się w atmosferze ogólnej mobilizacji politycznej i społecznej. Historyczne przemiany w życiu politycznym, gospodarczym i społecznym, zapoczątkowane VIII Plenum KC PZPR i wytyczone w uchwale tegoż plenum kierunki demokratyzacji życia, dominowały we wszystkich czynnościach przygotowawczych i w czasie samych wyborów.

W wykonaniu tych czynności zacieśniła się współpraca rad narodowych i ich organów z organizacjami politycznymi i społecznymi oraz Frontem Jedności Narodu.

W wyborach do WRN w drugiej kadencji Rada Państwa uchwałą z dnia 4 listopada 1957 r. ustaliła liczbę radnych na osiemdziesiąt osób, dokonując podziału województwa na osiemnaście okręgów wyborczych z wyznaczeniem liczby mandatów przypadających na każdy okręg. W zasadzie każdy powiat stanowił odrębny okręg wyborczy, z wyjątkiem lub-

Tabela 1

Podział na okręgi wyborcze wraz z liczbą mandatów i kandydatów
w poszczególnych okręgach

Nr okręgu	Nazwa okręgu	Liczba mandatów	Liczba kandydatów
1	Głogów	5	7
2	Gorzów	5	7
3	powiat gorzowski	5	7
4	Krosno Odrzańskie	3	4
5	Lubsko-Gubin	5	7
6	Międzyrzecz-Skwierzyń	6	9
7	Nowa Sól	6	9
8	Słubice	3	1
9	Strzelece Krajeńskie	5	7
10	Sulechów	4	6
11	Sulęcín	3	1
12	Swiębodzin	4	6
13	Szprotawa	3	4
14	Wschowa	4	6
15	Zielona Góra	5	7
16	powiat zielonogórski	3	4
17	Zagan	5	7
18	Zary	6	9
	Razem	80	114

skiego i gubińskiego oraz skwierzyńskiego i międzyrzeckiego, które w połączeniu ze sobą tworzyły dwa okręgi. Liczba mandatów w poszczególnych okręgach ustalona została proporcjonalnie do liczby mieszkańców, a liczbę kandydatów w stosunku do mandatów zwiększono o 34, w związku z czym do Wojewódzkiej Rady Narodowej kandydowało 114 osób.

Rada Państwa ustaliła jedynie liczbę mandatów, zaś liczbę kandydatów ustalił Wojewódzki Komitet Frontu Jedności Narodu. Kandydatów na radnych do WRN komitety wojewódzkie partii i stronnictw politycznych oraz organizacje społeczne zgłosiły do Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu, który sporządził listy wyborcze.

Przy ustalaniu kandydatów zwracano szczególną uwagę na ich kwalifikacje społeczne i polityczne z zachowaniem proporcji odpowiedniego przedstawicielstwa.

O tym jak wielką wagę przypisywano właściwemu doborowi kandydatów świadczy fakt, że w stosunku do wysuniętych pierwotnie kandydatów do WRN, Wojewódzka Komisja Porozumiewawcza dokonała dwudziestu zmian w drodze wewnętrznych konsultacji, a trzech na skutek spotkań kandydatów z wyborcami. W odniesieniu do radnych stopnia powiatowego i gromadzkiego zmiany kandydatów były daleko liczniejsze. W powiecie krośnieńskim sięgały one prawie 50% liczby wysuniętych kandydatów. Po przyjęciu ostatecznie ustalonej listy kandydatów Wojewódzki Komitet FJN zgłosił ją do zarejestrowania w Wojewódzkiej Komisji Wyborczej.

W czasie kampanii wyborczej odbyło się w województwie 1.057 spotkań kandydatów na radnych z wyborcami, wspólnie z kandydatami na radnych rad niższych stopni. Każdy kandydat na radnego WRN odbył kilka spotkań cieszących się dużą frekwencją wyborców. Omawiano na nich działalność rad ubiegłej kadencji i program wyborczy, unikając obietnic i powierzchowności. Cechowała je przede wszystkim ożywiona dyskusja nad sprawami gospodarczymi, kulturalnymi i społecznymi terenu. Wystąpienia wyborców, poza nielicznymi wypadkami, nacechowane były głęboką troską o to, aby do rad narodowych weszli ludzie dający gwarancję wywiązania się z obowiązku radnego, posiadający właściwą postawę polityczną i moralną, cieszący się zaufaniem i szacunkiem społeczeństwa. Zgłoszono przy tym także wiele słusznych krytycznych uwag i zarzutów pod adresem dotychczasowej pracy rad oraz postulatów dotyczących rozwiązania problemów nurtujących teren.

W wyborach do Wojewódzkiej Rady Narodowej, które odbyły się w dniu 2 lutego 1958 r., wzięło udział 90,5% ogólnej liczby osób uprawnionych do głosowania. Na listę kandydatów FJN oddało swe głosy 96,7% wyborców. Z liczby 114 kandydatów wybrano 80 radnych do Wojewódzkiej Rady Narodowej, 960 do powiatowych rad narodowych, 1.056 do miejskich i 4.266 do gromadzkich rad narodowych.

SKŁAD WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ I JEJ ORGANÓW

Tabela 2

Skład Wojewódzkiej Rady Narodowej w dniu 2 lutego 1958 r.
w porównaniu z kadencją minioną

Račni WRN	Stan na dzień 31. III. 1958 r.		Stan na 1. III. 1955 r.
	liczba	procent	procent
mężczyźni	72	90,0	82,4
kobiety	8	10,0	17,6
członkowie: PZPR	41	51,2	47,9
ZSL	21	26,3	17,6
SD	6	7,5	6,7
bezpartyjni	13	15,0	27,8
robotnicy	6	7,5	25,2
rolnicy indywidualni	11	13,8	12,6
członkowie spółdzielni produkcyjnych	3	3,8	10,9
pracownicy umysłowi	35	43,6	51,3
pracownicy nauki, oświaty, kultury	8	10,0	—
inni	17	21,3	—
do 25 lat	—	—	2,5
25—29 lat	8	10,0	12,5
30—39 lat	31	38,7	42,0
40—49 lat	25	31,3	36,2
50 i więcej	16	20,0	5,8
wykształcenie podstawowe nie ukończone	8	10,0	28,8
podstawowe	29	36,2	31,1
średnie	26	32,5	28,9
wyższe	17	21,3	13,3

Z poprzedniej rady, liczącej 120 radnych, w skład nowej weszły 22 osoby, co stanowiło 25,6%. Skład ten został więc zmieniony i obejmował 3/4 radnych. Zmniejszył się także udział kobiet i młodzieży, radnych bezpartyjnych, robotników i rolników oraz radnych z niepełnym wykształceniem podstawowym. Zwiększył się natomiast udział mężczyzn, osób powyżej pięćdziesięciu lat, członków PZPR, ZSL i SD, pracowników umysłowych i radnych posiadających wykształcenie podstawowe, średnie i wyższe.

Na pierwszej uroczystej sesji, która odbyła się w dniu 11 lutego 1958 r., nowo wybrana Wojewódzka Rada Narodowa dokonała wyboru prezydium i stałych komisji. Wzięli w niej też udział: I sekretarz KW PZPR Tadeusz Wieczorek, prezes WK ZSL Stanisław Romanowski, prezes Komitetu Wojewódzkiego SD Mieczysław Mierzyński, minister przemysłu spożywczego i skupu Feliks Pisula, posłowie na Sejm PRL (z okręgów wyborczych województwa zielonogórskiego) i liczni goście reprezentujący środowiska społeczno-gospodarcze i kulturalne województwa.

W imieniu partyjnych zespołów radnych PZPR, ZSL i SD proponowany skład osobowy kandydatów do Prezydium WRN przedstawił radzie na sesji radny Zygmunt Kokot. Były to następujące osoby: Jan Lembas —

kandydat na przewodniczącego Prezydium WRN, Jan Koleńczuk i Jerzy Rumianek — na zastępców przewodniczącego, Henryk Wielński — na sekretarza, Franciszek Wachholz, Zbigniew Krzyżaniak i Antoni Tubi — kandydatów na członków prezydium. W tajnym głosowaniu kandydatury te zostały przyjęte jednomyślnie.

Wybrane prezydium, w porównaniu z działającym w poprzedniej kadencji, było liczebnie mniejsze o sześciu członków — w skład poprzedniego wchodziło trzynaście osób: przewodniczący, czterech zastępców, sekretarz i sześciu członków. Zmniejszenie liczby członków prezydium do maksimum dziewięciu nastąpiło zgodnie z ogólnym obniżeniem składu prezydiów wojewódzkich rad narodowych, ustalonym rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1958 r. Odpowiadało to postulatowi uczynienia prezydiów organami bardziej prężnymi, operatywnymi, zajmującymi się problemami podstawowymi wobec ogólnej zmiany struktury rad i powołania wydziałów jako terenowych organów administracji państwowej. W skład prezydium weszło czterech członków PZPR, dwóch ZSL i jeden SD. Wszyscy byli radnymi WRN i pełnili już funkcje członków prezydium w poprzedniej kadencji.

Na tej samej sesji rada dokonała ustalenia rodzaju, liczby i składu osobowego stałych komisji. Na wniosek wysunięty w imieniu radnych zespołów partyjnych przez Stanisława Obrębskiego, po przyjęciu wniesionych poprawek i uzupełnień, rada podjęła w tej sprawie uchwałę ustalając w niej powołanie następujących komisji: Finansów, Budżetu i Planu, Oświaty, Kultury, Rolnictwa i Leśnictwa, Budownictwa i Gospodarki Komunalnej, Przemysłu, Drobnej Wytwórczości i Rzemiosła, Handlu, Zdrowia, Kultury Fizycznej i Pomocy Społecznej, Komunikacji oraz Porządku Publicznego.

Ustalono liczbę 9—15 członków poszczególnych komisji, a także ich osobowe składy. Na przewodniczących komisji powołani zostali następujący radni: Zygmunt Kokot — Komisja Finansów, Budżetu i Planu, Czesław Wieliczko — Komisja Oświaty, Zygmunt Rostkowski — Kultury, Stanisław Obrębski — Rolnictwa i Leśnictwa, Kazimierz Dobrzański — Budownictwa i Gospodarki Komunalnej, Antoni Konieczny — Komunikacji, Andrzej Łukasik — Zdrowia, Kultury Fizycznej i Pomocy Społecznej, Paweł Mokrzan — Handlu, Edward Bilowicz — Przemysłu, Drobnej Wytwórczości i Rzemiosła, Tadeusz Włodarski — Porządku Publicznego.

Utworzono także jedną komisję nicstałą dla opracowania projektu regulaminu obrad rady oraz planu pracy na rok 1958. Komisję Mandatową, której przewodniczącym został radny Michał Kusiak, powołano w liczbie dziewięciu osób na sesji rady w dniu 28 marca 1958 r. Ogółem w skład jedenastu stałych komisji WRN weszły 124 osoby, w tym 74 radnych i 50 osób spoza rady.

Tabela 3

Skład społeczny komisji w porównaniu z poprzednią kadencją

Członkowie komisji WRN	Stan na 31. III. 1958 r.		Stan na 1. III. 1955 r.
	liczba	procent	procent
mężczyźni	111	89,5	97,8
kobiety	13	10,5	2,2
członkowie:			
PZPR	57	45,9	45,6
ZSL	26	21,0	15,8
SD	15	12,1	6,1
bezpartyjni	36	29,0	33,3
robotnicy	7	5,6	29,4
rolnicy indywidualni	12	9,7	9,5
członkowie spółdzielni produkcyjnych	4	3,2	12,2
pracownicy umysłowi	58	47,5	48,9
inni	42	33,9	-
radni	74	59,7	58,3
osoby spoza rady	50	40,3	41,7
członkowie komisji z poprzedniej kadencji	19	15,4	18,9

W czasie trwania kadencji w składzie Wojewódzkiej Rady Narodowej przeprowadzono trzy zmiany dotyczące przypadków, w których radni zrzekli się mandatów na skutek wyjazdu z terenu województwa lub innych przyczyn utrudniających im wykonywanie swych funkcji. Po stwierdzeniu wygaśnięcia tych mandatów rada dokonała wprowadzenia w swój skład takich kandydatów na ich miejsce, którzy w wyborach uzyskali na liście największą ilość głosów.

Czterokrotnie zmieniano skład niektórych komisji. Zmiany te w trzech przypadkach objęły kilku członków komisji, w jednym zaś związane były ze zmianami w składzie rady. Zmiany o charakterze organizacyjnym, dotyczące Komisji Budownictwa i Gospodarki Komunalnej, rada przeprowadziła na sesji w dniu 13 listopada 1959 r. Komisję tę zniesiono, a w jej miejsce powołano dwie nowe: Budownictwa, której przewodniczącym został Kazimierz Dobrzański i Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej z Józefem Kulejem jako przewodniczącym. W ten sposób liczba komisji wzrosła do dwunastu.

Prezydium pracowało w pełnym składzie bez zmian osobowych przez okres całej kadencji.

GLÓWNE KIERUNKI DZIAŁANIA WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

W swej trzyletniej działalności Wojewódzka Rada Narodowa w Zielonej Górze główną uwagę zwróciła na realizację tych zadań, które nakreślone były w programie wyborczym w postaci założeń podstawowych, a w pla-

nie 5-letnim w ujęciu bardziej szczegółowym, konkretyzując ich wykonanie w rocznych planach gospodarczych.

W odróżnieniu od poprzedniej kadencji, w której prezydium było autorem treści poczynań rady, w kadencji obecnej — zgodnie z nową ustawą o radach narodowych (art. 30 ust. 1) — wprowadzone zostało roczne planowanie pracy przez Wojewódzką Radę Narodową. To nowum posiadało podwójne znaczenie. Po pierwsze ustalając roczny plan działania zerwano z praktyką przypadkowego doboru zagadnień określając z góry zasadnicze problemy do rozpatrzenia na sesjach. Po drugie, punkt ciężkości decydowania o tym, co ma być przedmiotem pracy rady, przesunięty został z prezydium na samą radę.

Pierwszy plan pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej na rok 1958 przygotowany został przez specjalnie powołaną w tym celu komisję na sesji inauguracyjnej kadencji. Projekt planu opracowany przez nią przedstawiono radzie i uchwalono na sesji w dniu 29 marca 1958 r. W czasie sesji radni wnieśli do tego projektu poprawki i uzupełnienia. Następne roczne plany pracy były uchwalane każdorazowo na ostatniej sesji przed zakończeniem roku. Projekt planów na podstawie wniosków poszczególnych komisji w porozumieniu z prezydium ustalono na konferencjach przewodniczących komisji i dopiero po ich szczegółowym przekonsultowaniu przedstawiano radzie do uchwalenia. Uwzględniając ograniczoną ilość sesji możliwych do odbycia (4—6 w ciągu roku), uwaga rady, zwłaszcza na tym szczeblu, mogła być zwrócona tylko na sprawy mające zasadnicze znaczenie dla województwa.

Działalność Wojewódzkiej Rady Narodowej w drugiej kadencji obejmowała:

— 1958 r.: a) zadania rad narodowych w świetle uchwał XI Plenum KC PZPR, b) sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego za rok 1956, c) pracę służby zdrowia w województwie, d) węzłowe zagadnienia rozwoju rolnictwa, e) społeczny udział mieszkańców w rozwoju województwa, f) uchwalenie planu i budżetu na rok 1959, g) sprawy bezpieczeństwa, porządku publicznego i przestrzegania praworządności ludowej.

— 1959 r.: a) rozwój oświaty, budowę szkół z inicjatywy ludności, b) działalność państwowego przemysłu terenowego, c) sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu za rok 1958, d) sprawy gospodarki leśnej i drzewnej, e) sytuację ekonomiczną wsi ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju hodowli, f) uchwalenie planu gospodarczego i budżetu na rok 1960.

— 1960 r.: a) wykonanie zadań dotyczących gospodarki komunalnej, b) sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu, c) uchwalenie planu 5-letniego na lata 1960—1965, d) uchwalenie planu gospodarczego i budżetu na 1961 r., e) działalność rad narodowych w zakresie mecha-

nizacji rolnictwa i rozwoju kółek rolniczych, f) ocenę działalności gromadzkich rad narodowych.

Z wyjątkiem dwóch spraw, tj. działalności państwowego przemysłu terenowego i rad narodowych w zakresie mechanizacji rolnictwa i rozwoju kółek rolniczych, pozostałe były rozpatrywane na sesjach rady i w związku z tym podjęto odpowiednie decyzje i ustalenia. Niezależnie od zadań, które rada ustaliła w planie, na sesjach rozpatrywano również wiele innych spraw, którymi musiała zająć się z obowiązku ustawowego, bądź na skutek wniosków wysuniętych przez radnych w toku działalności komisji lub prezydium. Całość tych spraw składała się na tematykę sesji WRN w drugiej kadencji, które to sesje stanowiły podstawową formę pracy rady.

Ustawa z 25 stycznia 1958 r. w ogólnych zarysach regulowała tryb zwoływania, przygotowywania i przeprowadzania sesji. Całość tych spraw określał szczegółowo regulamin rady. Regulamin, przygotowany przez specjalnie powołaną do tego celu komisję, Wojewódzka Rada Narodowa w Zielonej Górze uchwaliła na sesji w dniu 29 marca 1958 r. W czasie kadencji sesje odbywały się zgodnie z regulaminem. Odbyło się ich sześć, w tym sześć w 1958 r., pięć w 1959 r. i pięć w 1960 r. Były to sesje zwyczajne, robocze, zwoływane w myśi rocznego planu pracy. Niezależnie od nich odbyły się trzy uroczyste sesje rady z okazji rocznicy Święta Odrodzenia Polski w dniu 22 lipca w 1958, 1959 i 1960 r., organizowane w przeddzień tego święta i jedna wyjazdowa w Głogowie w sierpniu 1959 roku, zwołana z okazji 850-lecia tego miasta. Lipcowe sesje, między innymi wspólnie z MRN i PRN w Zielonej Górze, były poświęcone podsumowaniu dorobku minionego okresu. Sesje robocze rady składały się z jednego lub dwu posiedzeń (jedno- i dwudniowe) w zależności od ilości spraw, ich wagi i czasu potrzebnego na obrady. Odbyło się sześć sesji dwudniowych — cztery w 1958 i dwie w 1959 r., natomiast dziewięć jednodniowych. Sesje dwudniowe stosowano do maja 1959 r., a w latach następnych organizowano już tylko sesje jednodniowe.

Właściwe przygotowanie sesji, ich przebieg i treść obrad decydowały o podejmowanych przez radę decyzjach. Każda sesja stanowiła w województwie wydarzenie wielkiej wagi. Uczestniczyli w nich obok radnych przedstawiciele instytucji i organizacji wojewódzkich, posłowie na Sejm PRL, kierownicy wydziałów i inni zaproszeni goście. W kilku sesjach brało udział kierownictwo komitetów wojewódzkich Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego i Stronnictwa Demokratycznego oraz przedstawiciele władz centralnych.

Przed każdą sesją rozsyłano radnym materiały uprzednio przygotowane. W związku z tym odstąpiono od czytania referatów na sesjach, ograniczając się jedynie do krótkich wprowadzeń tematycznych do dyskusji.

Uzyskano w ten sposób wiele cennego czasu na dyskusję nad problemami i projektem uchwały znanych już radnym. Nie dotyczyło to jednak planów gospodarczych i budżetów. Na każdej sesji przy uchwalaniu planu gospodarczego i budżetu przewodniczący Prezydium WRN Jan Lembas wygłaszał referat programowy, zawierający założenia i kierunki działalności gospodarczej i społecznej oraz zadania, sposoby i możliwości ich realizacji, przypadające na planowany rok.

Przewodniczący Jan Lembas i niektórzy członkowie prezydium byli głównymi referentami spraw na sesjach. W czterech przypadkach wprowadzenie do dyskusji, a w jednym sprawozdanie z działalności referowali na sesji kierownicy wydziałów i zarządów państwowych gospodarstw rolnych. Ponadto prezentowane były sprawy Zarządu Lasów Państwowych i Komendy Wojewódzkiej MO. Przyjęcie zasady referowania większości spraw, przede wszystkim przez przewodniczącego i członków prezydium, podnosiło rangę obrad i problemów. Nie wykluczało to jednak kierowników jednostek podporządkowanych i nie podporządkowanych radzie, np. Zarządu Lasów Państwowych, od bezpośredniego składania sprawozdania ze swojej działalności przed radą. W zasadzie podczas omawiania na sesji spraw problemowych przedstawiciel odpowiedniej komisji występował z koreferatem. Niekiedy wystąpienie to, prezentujące stosunek członków komisji do omawianego problemu, choć nie nosiło w tytule oficjalnej nazwy koreferatu, było nim istotnie i łącznie z referatem stanowiło podstawę do dyskusji.

Na każdej sesji prezydium przedkładało radzie sprawozdanie z wykonania uchwał i działalności w okresie między sesjami (referował sekretarz). Sprawozdanie dotyczyło czterech grup spraw:

- wykonania uchwał podjętych przez radę,
- działalności prezydium w okresie międzysesyjnym z uwzględnieniem problemów omawianych na posiedzeniach oraz poczynań o charakterze organizacyjno-masowym,
- zmian na stanowiskach kierowniczych jednostek podporządkowanych prezydium,
- sposobu załatwiania wniosków i interpelacji założonych przez radnych na poprzedniej sesji.

Taka struktura sprawozdania dawała przegląd całej działalności prezydium, a przyjęcie go przez radę równało się akceptacji dokonywanych przedsięwzięć. (Ustawowy obowiązek przedkładania radzie do zatwierdzenia decyzji dotyczącej zmian na stanowiskach kierowniczych w jednostkach jej podporządkowanych wprowadzony został dopiero przez nowelę czerwową.) Obrady na sesjach przebiegały zgodnie z regulaminem obrad WRN, ustalającym między innymi szczegółowy ich tok.

Odmienne nieco przebieg miała wspólna sesja Wojewódzkiej Rady Narodowej z Komitetem Frontu Jedności Narodu w dniu 3 lipca 1958 r. Przeprowadzona została według ogólnie przyjętych zasad na zjazdach i konferencjach z pominięciem obowiązującej WRN procedury regulaminowej. Na sesji tej przewodniczący Prezydium WRN Jan Lembas przedstawił projekt programu obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego na terenie województwa. Po dyskusji program ten został przez zebranych przyjęty, uchwalono apel do społeczeństwa oraz list do przewodniczącego Rady Państwa Aleksandra Zawadzkiego. Oba te akty przygotowała w czasie sesji specjalnie do tego celu powołana Komisja Wnioskowa złożona z radnych i działaczy FJN. Procedury regulaminowej nie stosowano także na uroczystych sesjach organizowanych z okazji Święta Odrodzenia i na sesji wyjazdowej w Głogowie.

AKTYWNOŚĆ RADNYCH NA SESJACH

Po szczególne sesje WRN, odbyte w czasie drugiej kadencji, charakteryzowały się ożywionym tokiem obrad, dużą ilością dyskutantów, złożonych wniosków oraz aktywnością radnych, w wielu wypadkach szukających w drodze ostrej polemiki jak najbardziej właściwych rozwiązań spraw i problemów. Na aktywność tę składało się wiele przyczyn, a przede wszystkim atmosfera polityczna tego okresu, aktywność prezydium i wytwarzanie atmosfery sprzyjającej tego rodzaju działalności, dobór terminów sesji, ich tematyka i jakość przygotowania spraw pod obradę, rozwinięcie różnorodnych organizacyjnych form pracy rady, duże interesowanie jej działalnością przez instancje partyjne i FJN, wreszcie skład osobowy rady. Obok nich działało jeszcze wiele innych czynników. Miara aktywności radnych, nie jedyną, aczkolwiek podstawową, był przede wszystkim ich udział w sesjach i dyskusjach prowadzonych podczas jej trwania.

W porównaniu z poprzednią kadencją aktywność radnych znacznie wzrosła. W latach 1955—1957 średnia frekwencja radnych na sesjach wynosiła w czasie kadencji 62,5%, przy czym w pierwszym roku obejmowała 65,5%, w następnym 61,8% i w ostatnim 60,8%. Największą frekwencję w tym czasie zanotowano na sesjach w październiku 1955 i grudniu 1956 r. (tematem sesji była ocena stylu pracy prezydium i zmiany w jego składzie). W sesjach tych uczestniczyło 75% ogółu radnych, jednakże mniej niż w okresie całej kadencji w latach 1958—1960, w których uczestnictwo to wynosiło 75,6% (rok 1958 — 81,3%, 1959 — 72,5%, 1960 — 74,5%). Krzywa spadku frekwencji radnych na sesjach w miarę wpływu czasu, wystąpiła także w drugiej kadencji, choć w nieco innym układzie.

Do radnych najbardziej aktywnych na sesjach drugiej kadencji należeli: Zygmunt Kokot, Karol Kowalski, Mikołaj Strychanin, Henryk Staw-

ski, Antoni Konieczny, Wiesław Sauter i Michał Oszczędlowski. Radni chętnie zabierali głos w dyskusjach, podobnie jak inni uczestnicy sesji. Średnio na jedną sesję przypadało szesnastu dyskutantów, w tym trzynastu radnych, co stanowiło znaczny procent (ok. 21%) dyskutujących w stosunku do liczby obecnych na sesji.

Niewątpliwy wpływ na aktywność radnych miało przyjęcie przez radę zasady nieograniczania dyskusji w czasie oraz liczby dyskutantów przez zamykanie listy zgłoszonych do dyskusji (zdarzało się natomiast, że radny rezygnował z głosu po wyczerpaniu interesującego go tematu przez innych). Radni w czasie dyskusji zgłaszali liczne konstruktywne wnioski i postulaty. Niezależnie od wniosków wysuniętych w sprawach problemowych omawianych na sesji zgłaszali wiele innych, jak również interpelacje pod adresem prezydium, umieszczane w stałym punkcie sesji o nazwie „zapytania i wolne wnioski”.

O aktywności radnych świadczy również ilość zabierających głos w dyskusji w stosunku do osób nie będących radnymi. Radni stanowili na sesjach 78,6% ogółu dyskutujących, a osoby spoza rady tylko 21,4%. Mimo dużej liczby stałych uczestników, sesje nie przekształcały się jednak w narady dzięki licznie zapraszanym gościom, ale miały charakter odpowiadający obradom organu władzy państwowej.

Obok omówionych już czynników związanych z okresem czasu, doborem i jakością przygotowanych na sesję materiałów, o wpływie na aktywność radnych decydował w dużym stopniu stosunek prezydium do rady i radnych oraz twórcza atmosfera dyskusji nad problemami i nie skrepowana krytyka błędów i poczynań. Wyrażało się to między innymi w szybkim reagowaniu na krytyczne oceny, w informowaniu radnych i zapatrzywaniu ich w niezbędne materiały, nie tylko sesyjne, lecz także pomocnicze na spotkania z wyborcami.

Prezydium zastosowało ostry rygor załatwiania wniosków, skarg i interpelacji zgłaszanych przez radnych, zastrzegając wydziałom prawo do uzgadniania sposobu ich załatwiania z członkami prezydium i udzielania na nie odpowiedzi radnym przez członków prezydium. Wprowadzony został obowiązek przyjmowania radnych przez członków prezydium i kierowników wydziałów w pierwszej kolejności przed innymi interesantami itd.

Duży wpływ na aktywność radnych miały instancje polityczne PZPR, ZSL i SD oraz Wojewódzki Komitet FJN. Praca radnych w terenie, ich udział w sesjach i dyskusjach analizowane były w czasie kadencji przez powyższe organizacje. Badano przyczyny małej aktywności niektórych radnych, przeprowadzano z nimi rozmowę, a radnych obciążonych nadmiarem funkcji społecznych zwalniano z niektórych obowiązków w celu umożliwienia im pracy w radzie. Komitet Wojewódzki PZPR przyjmował

wobec radnych, członków partii, zasadę nieobciążania ich innymi zadaniami, traktując działalność w radzie jako podstawowe zadanie partyjne. Komitet FJN zalecił odbywanie spotkań radnych z wyborcami w okresie międzysesyjnym jako przygotowanie się radnych do sesji. Na aktywność radnych, zwłaszcza pod względem uczestnictwa w sesjach, wpływał również termin sesji.

**DZIAŁALNOŚĆ UCHWAŁODAWCZA
WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ**

Efektom pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej były decyzje i ich realizacja. Rada podejmowała je przede wszystkim w formie uchwały opatrzonej lub nie opatrzonej nazwą, choć przybierały również inną formę. Wartość uchwał zależała między innymi od słuszności i trafności przyjętych w nich rozwiązań. Dlatego też działalności rady nie można mierzyć tylko ilością podjętych uchwał, gdyż ich wartość i waga w poszczególnych przypadkach mogą być różne. Niemniej ocenę ilościową należy wziąć pod uwagę przy uwzględnianiu innych dodatkowych kryteriów, np. podziałów tematycznych, koniecznych przy ocenie aktywności pracy rady w czasie trwania kadencji i w poszczególnych jej okresach.

WRN w Zielonej Górze podjęła w czasie drugiej kadencji łącznie pięćdziesiąt uchwał.

Tabela 4

Działalność uchwałodawcza WRN

Rok	Liczba uchwał	W tym		Projekty uchwał zgłoszone na sesje przez									
		problemowe	formalne	komisje		członków prezydium		przewodniczących sesji		kierowników wydziałów		innych	
				p	f	p	f	p	f	p	f	p	f
1958	23	8	15	7	—	—	5	—	3	—	—	1	7
1959	18	6	12	6	3	—	4	—	3	—	2	—	—
1960	9	5	4	5	1	—	3	—	—	—	—	—	—
Razem	50	19	31	18	4	—	12	—	6	—	2	1	7

p — uchwały problemowe

f — uchwały formalne

UWAGA: W rubryce projektów uchwał zgłoszonych przez innych znalazły się przypadki zgłoszenia tych projektów przez radnych oraz specjalne komisje powołane do opracowania projektu uchwały. W liczbie uchwał wykazanych w roku 1960 mieszczą się także podjęte na sesji w 1961 r., na której uchwalono dwie problemowe i trzy dotyczące wyborów do rad narodowych.

Projekty uchwał przeznaczone do zatwierdzenia na sesjach przedkładały radzie przede wszystkim komisje, prezydium i radni. Przewodniczący

komisji lub ich przedstawiciele zgłaszali prawie wszystkie uchwały w sprawach problemowych. Większość z nich, dotycząca spraw typu administracyjnego (w tym siedem o zmianie podziału administracyjnego), przedłożona na sesji Wojewódzkiej Radzie Narodowej. Część projektów uchwał o zmianach w składzie rady i komisji referował na sesji przewodniczący obrad. Projekty dotyczące wewnętrznych spraw rady, np. uchwalenia regulaminów, zgłaszali radni. Dwa projekty uchwał przedstawiły radzie specjalnie powołane komisje, zaś w dwu wypadkach projekty uchwał referowali na sesji kierownicy wydziałów Handlu i Gospodarki Komunalnej.

Przedłożenie projektu uchwały nie równało się w pełni inicjatywie uchwałodawczej w znaczeniu projektodawcy, który inspirował jej powstanie, przygotował projekt i ogłosił go na sesji. Praktycznie prawie żadna uchwała nie powstała w ten sposób. Projekty uchwał niezależnie od zgłaszających je na sesjach były wytworem wspólnych opracowań i uzgodnień w trybie już wspomnianym, z wyjątkiem tych, które zgłosiły komisje wnioskowe.

Powoływanie na sesjach komisji wnioskowych dla opracowania projektu uchwały, stosowane dosyć często w tym czasie, a nawet później,

Tabela 5
Uchwały problemowe Wojewódzkiej Rady Narodowej

Rok	Problematyka									
	Liczba uchwał	plany gospodarcze i budżetowe	rolnictwo	leśnictwo	oświata	zdrowie	gospodarka komunalna	bezpieczeństwo publiczne	budownictwo	inne
1958	8	2	2	—	—	1	—	—	1	2
1959	6	2	1	1	—	—	—	1	—	—
1960	5	2	2	—	—	—	1	—	—	—
Razem	19	6	5	1	—	1	1	1	1	2

Tabela 6
Pozostałe uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej

Rok	Liczba uchwał	Uchwały dotyczące						innych
		rady, radnych i komisji	podzianu administracyjnego	kolégium orzekającego	odwołania ławników	wyborów do rad narodowych		
1958	15	9	4	1	—	1	—	
1959	12	5	3	—	1	—	3	
1960	4	1	—	—	—	3	—	
Razem	31	15	7	1	1	4	3	

w niektórych województwach uznano za niesłuszne, gdyż wyłączało poszczególne stałe komisje z wykonywania zadań na nich ciążących. Toteż w dalszej działalności rady praktyka ta nie była stosowana. Problematyka uchwał rady odpowiadała tematyce jej obrad.

Z tabeli 5 wynika, że najwięcej, bo po 31,1% stanowią uchwały dotyczące planu gospodarczego i budżetu (uchwalenia i sprawozdania z wykonania) oraz rolnictwa i leśnictwa. W grupie uchwał dotyczących planu gospodarczego i budżetu występują dwa rodzaje: jedne dotyczą uchwalenia planu gospodarczego i budżetu (podjęte 25. X. 1958 r., 13. XI. 1959 r., 18. XI. 1960 r.) i określają zadania na rok planowany, ustalając jednocześnie zasadnicze kierunki polityki gospodarczej, jaką należy stosować. Ustalenie tych zadań następowało w oparciu o założenia planu 5-letniego oraz zgodne z nim założenia programu wyborczego. Ograniczona ilość wskaźników dyrektywnych do kilku niezbędnych wynikających z ogólnej polityki w państwie pozwalała radzie decydować o tym, co należy uznać za słuszne i w pierwszej kolejności wykonać. W pracach przygotowawczych nad projektami i na samych sesjach prowadzono obszerną gospodarską dyskusję (w poprzednich latach uchwalanie budżetu i planów gospodarczych odbywało się często formalnie, gdyż zadania poszczególnych wskaźników były szczegółowo, odgórnie ustalone). Druga grupa uchwał (podjęte 23. V. 1958 r., 20. V. 1959 r. i 5. V. 1960 r.) dotyczyła wykonania zadań planu gospodarczego i budżetu za rok poprzedni. Nie są to jednak uchwały formalne i kwitujące działalność organów wykonawczych rady w tym zakresie. Każda z nich z jednej strony ocenia krytycznie błędy i niedomagania w realizacji planów gospodarczych i budżetów, a z drugiej strony ustala zadania, co należy robić, by uniknąć błędów w bieżącej działalności budżetowo-gospodarczej, a w miarę możliwości usunąć ujemne skutki okresu przeszłego.

W grupie uchwał dotyczących spraw rolnictwa i leśnictwa na uwagę zasługuje rozpoczęcie w tej kadencji ustalania długookresowych zadań w formie programów kilkuletniej działalności w określonym zakresie. Rada uchwaliła trzy tego typu programy rozwoju i działania w odniesieniu do warzywnictwa i sadownictwa na lata 1958—1960 oraz nasiennictwa i ochrony roślin na lata 1961—1965.

Również w uchwałach dotyczących rozwoju hodowli i działalności państwowych gospodarstw rolnych, gospodarki leśnej, melioracji i uporządkowania spraw własnościowych rolników indywidualnych nie ograniczono się do spraw bieżących, lecz zadania ustalano perspektywicznie, starając się odpowiedzieć na pytanie, co należy zrobić i w jakich okresach czasu w latach przyszłych. Forma ustalania długookresowych zadań, wypracowana w praktyce działania rady, stosowana była w odniesieniu do wszystkich prawie uchwał podejmowanych w sprawach problemowych. Nabyte

bowiem przez radę doświadczenia wykazały, że doraźne, bieżące rozwiązania nie dają trwałych efektów, a przy ograniczonej możliwości rozpatrywania spraw na sesjach wracanie ponownie w krótkim czasie do tego samego tematu jest bardzo trudne.

Trzecią grupę stanowiły uchwały podjęte w sprawach oświaty, zdrowia, gospodarki komunalnej, budownictwa, porządku i bezpieczeństwa publicznego, rozwoju czynów społecznych i zadań rad w świetle uchwał XI Plenum KC PZPR. Wszystkie uchwały charakteryzuje kompleksowość ujęcia spraw składających się na określony problem. Ich wykonawcą rada czyniła przeważnie prezydium. Niekiedy jednak uchwały określały konkretnego adresata jako wykonawcę zadań, na przykład wydział lub inną jednostkę podporządkowaną radzie.

W pozostałej grupie najliczniej występują uchwały związane z działaniem rady i komisji oraz zatwierdzeniem regulaminów działania komisji i radnych. Dużą stesunkowo pozycję stanowią tu także uchwały związane ze zmianami w podziale administracyjnym. Dotyczyły one zniesienia niektórych gromad w województwie, zmian granic oraz siedzib gromadzkich rad narodowych i utworzenia osiedli Łągów i Małomice. Podejmowane były w drodze korekty podziału administracyjnego gromad z roku 1954.

Uchwały związane z wyborami do rad narodowych dotyczyły rozwiązania komisji wyborczych (1958 r.), ustalenia liczby członków powiatowych i miejskich rad narodowych oraz powołania komisji przed wyborami do rad narodowych (1961 r.). Obowiązki te spoczywały na radzie w wyniku postanowień ordynacji wyborczej.

Niezależnie od tych uchwał podejmowane były na sesjach również inne decyzje będące w istocie uchwałami, gdyż wyrażały wolę rady wyraźnie odzwierciedloną w jawnym lub tajnym głosowaniu z odpowiednią adnotacją w protokole sesji. Obok tego rodzaju decyzji związanych z procedurą obrad, jak przyjęcie protokołu z ostatniej sesji, uchwalenie porządku obrad i innych oraz dotyczących wyboru prezydium i uchwalenia planu pracy występowały także dodatkowe, którym rada nadała nazwę apelu czy rezolucji.

Wybory przewodniczącego (oddzielnie), jego zastępców, sekretarza i członków prezydium odbywały się w głosowaniu tajnym. Przeprowadzenie go powierzono powołanej przez przewodniczącego sesji komisji skrutacyjnej. Inicjatywę projektodawczą przejawiały tu partyjne zespoły radnych, działające w porozumieniu ze sobą i z radnymi bezpartyjnymi. Ogłoszenie wyników wyborów przez przewodniczącego sesji, z wpisaniem tego faktu do protokołu wraz z protokołem komisji skrutacyjnej ustalającej te wyniki, stanowiło potwierdzenie aktu wyboru. W drodze postanowienia wpisywanego tylko do protokołu rada uchwalała swoje roczne plany pracy.

Odmiennej formie decyzji nadała rada dwom uchwałom, określając je mianem apelu i rezolucji. Apel do społeczeństwa uchwalili w sprawie obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego, natomiast rezolucję na sesji w dniu 6 marca 1959 r. Postanowienia rezolucji zmierzały do prowadzenia szerokiej akcji popularyzacyjnej wytycznych Wojewódzkiej Konferencji Wyboreczej, rozwijania czynów społecznych i innych inicjatyw ludności. Adresatami byli mieszkańcy województwa, a zwłaszcza radni, członkowie komisji i inni działacze rad narodowych. Uchwały zapadały na sesjach zazwyczaj jednomyślnie. Zdarzały się jednak sporadyczne wypadki wstrzymania się radnego od głosu.

DZIAŁALNOŚĆ NADZORCZA I KONTROLNA WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

W toku swego działania rada pełniła funkcję nadzorczą w stosunku do rad niższego stopnia. Miało to wyraz w formie wytycznych i zaleceń pod adresem powiatowych rad narodowych. Spotkać je można w uchwałach, które w samym tytule określają jako adresata rady narodowe i w wielu innych uchwałach dotyczących różnego rodzaju spraw. Zalecenia te wskazują głównie na potrzebę przeanalizowania problemów na sesjach, zwiększenia kontroli nad organami wykonawczymi, uaktywnienia pracy komisji w określonym kierunku. Tak np. w uchwale z dnia 28 marca 1960 r. o usprawnieniu działalności rad narodowych na terenie województwa w zakresie gospodarki komunalnej i mieszkaniowej zawarte zostały zobowiązania i zalecenia pod adresem miejskich i powiatowych rad narodowych, dotyczące między innymi przeanalizowania norm zaludnienia i ustalenia nowych, odpowiadających aktualnej sytuacji w miastach, przeanalizowania przynajmniej raz w roku na sesjach powiatowych rad narodowych i dwa razy w roku na sesjach miejskich rad narodowych zagadnień gospodarki komunalnej, mieszkaniowej itp. W jednym wypadku rada uchylili na sesji w dniu 6 marca 1959 r. w trybie nadzoru uchwałę rady szczebla powiatowego, a mianowicie Miejskiej Rady Narodowej w Zielonej Górze, dotyczącą likwidacji przedsiębiorstwa „Delikatesy” w Zielonej Górze. Również w jednym wypadku rozpatrywała rada odwołanie radnego GRN z gromady Grębocice od decyzji pozbawienia go mandatu przez Gromadzką Radę Narodową, zatwierdzonej przez PRN w Głogowie. Odwołanie to uchwałą z dnia 13. XI. 1959 r. załatwione zostało negatywnie. Funkcje kontrolne, które wykonywała rada, miały charakter wewnętrzny w stosunku do podporządkowanych jej organów i zewnętrzny, tj. społeczny, w stosunku do jednostek jej nie podporządkowanych.

Podstawową formę kontroli pracy prezydium stanowiło rozpatrywanie na sesjach rady sprawozdań z jego działalności. Sprawozdania prezy-

dium składało na każdej kolejnej sesji. Była to kontrola bieżąca. Okresową formę kontroli stanowiło składanie radzie sprawozdań z wykonania planu gospodarczego i budżetu za miniony rok. Kontrole te miały charakter stały i systematyczny.

Prezydium w przedkładanych radzie materiałach problemowych uwzględniało ponadto swoją dotychczasową — na danym odcinku — działalność, a także zamierzenia, które chce zrealizować w okresie przyszłym. W tych przypadkach kontrole rady sprowadzały się do oceny jakiegoś odcinka działalności prezydium. Były więc one doraźne i wycinkowe, po części wstępne, gdyż dotyczyły zdarzeń przyszłych.

Kontrola rady nad działalnością komisji była niestety zawężona i poza wysłuchaniem referatów wygłaszanych przez przedstawicieli komisji na sesjach rada nie oceniała w czasie kadencji działalności komisji i nie wpływała na nie dostatecznie, poza przypadkami zlecenia im zadań w poszczególnych uchwałach i interesowania się określonymi sprawami lub przeprowadzania koniecznych kontroli. Skuteczniejszy jednak nadzór społeczny nad jednostkami nie podporządkowanymi radzie sprawowały komisje w ramach swojego działania. Kontrolą w ramach własnych planów pracy, które wynikały w części z planu pracy rady, obejmowały one nie tylko jednostki podporządkowane radzie, lecz w równej mierze nie podporządkowane jej. Kontrolę społeczną rada zastosowała bezpośrednio w stosunku do Zarządu Lasów Państwowych przez rozpatrzenie na sesji sprawozdania z jego działalności i podjęcie w związku z tym odpowiedniej uchwały.

ORGANIZACJA PRACY RADNYCH

Partyjne zespoły radnych WRN w Zielonej Górze (PZPR, ZSL, SD) reaktywowane były po 1956 r. Rozwinięcie ich działalności nastąpiło jednak dopiero w okresie drugiej kadencji. Po wyborach do rad narodowych przed pierwszą sesją Wojewódzkiej Rady Narodowej odbyły się pierwsze posiedzenia tych zespołów, na których ustalono zasadnicze sprawy związane z wyborem prezydium i powołaniem stałych komisji. Zespoły konsultowały się i poruszyły tę sprawę na sesji, po uzgodnieniu swych stanowisk z grupą radnych bezpartyjnych.

W następnym czasie ustalone zostały w regulaminach zatwierdzonych przez instancje partyjne zasady pracy i organizacji partyjnych zespołów radnych. Z nieznacznymi różnicami regulaminy te określały zadania zespołu, obowiązki jego członków, zasady odbywania posiedzeń i występowania na sesjach. Przyjęto przy tym zasadę niekrępowania wypowiedzi członków zespołu na sesjach, z wyjątkiem wystąpień z określonym stanowiskiem w imieniu zespołu.

Posiedzenia zespołów odbywały się zazwyczaj na jeden lub kilka dni przed sesją. Odrzucono znane z praktyki poprzedniej kadencji posiedzenia

pięciominutowe przed rozpoczęciem obrad, gdyż uniemożliwiały one omówienie nawet podstawowych spraw. Z uwagi jednak na fakt dodatkowego obciążenia radnych koniecznością udziału w posiedzeniach zespołu przy stosunkowo dużej ilości posiedzeń, w których radny musiał uczestniczyć przy organizowaniu sesji dwudniowych, przyjęto odmienną zasadę. Sesje w pierwszym dniu rozpoczynała swe obrady w godzinach południowych natomiast posiedzenia zespołów odbywały się w tym samym dniu w godzinach przedpołudniowych.

Formę pracy organizacyjnej WK FJN z radnymi WRN stanowiły zespoły terenowe radnych w okręgach wyborczych. Organizację i tryb działania tych zespołów określały wytyczne WK FJN. W skład zespołu wchodziłi wszyscy radni danego okręgu wyborczego, a jego celem było przede wszystkim związanie radnego ze środowiskiem i problemami powiatu, przygotowanie do sesji przez wspólne zapoznanie się z materiałami sesyjnymi, omawianie problemów występujących w okręgu w nawiązaniu do zagadnień omawianych na sesjach, ustalanie i organizacja spotkań radnych z wyborcami.

W posiedzeniach zespołów uczestniczyli członkowie Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i kierownicy jednostek administracyjnych zainteresowanych zagadnieniami omawianymi na posiedzeniu. Odbywały się one w terminie 7—12 dni przed sesją. W czasie posiedzenia doręczano radnym materiały wraz z informacją dotyczącą sesji. Miejsce i termin spotkań radnych z wyborcami ustalano na posiedzeniach w formie kalendarzyka. Przy organizowaniu tego typu spotkań przyjmowano zasadę odbywania co najmniej dwóch w okresie międzysesyjnym: przed i po sesji. Założeniem spotkań przedsesyjnych było przedyskutowanie problemów — przedmiotu obrad rady i zebranie wniosków na ten temat od ludności, natomiast posesyjnych — zapoznanie wyborców z uchwałami rady i mobilizacja środowisk do ich realizacji.

Te formy organizacji pracy radnych pomagały im wywiązywać się ze swych obowiązków. W wystąpieniach na sesjach wielu radnych przedkładając swoje wnioski, powoływało się na opinie i postulaty wyborców zgłaszane im na spotkaniach bądź na opinię i ustalenia dokonane w zespole radnych w okręgu wyborczym.

Niektóre zespoły w okręgach wyborczych pracowały bardzo słabo. Dotyczyło to zwłaszcza okręgów trzymandatowych. W wypadku, gdy jeden lub dwaj radni nie mogli wziąć udziału w posiedzeniu zespołu, a takie wypadki się zdarzały, posiedzenie nie dochodziło do skutku, co było błędem założenia organizacyjnego zespołu.

Utrzymanie więzi radnych ze społeczeństwem nie ograniczało się tylko do spotkań z wyborcami. Byli oni zapraszani i uczestniczyli często w sesjach rad terenowych, a także w różnego rodzaju zebraniach i zgro-

madzeniach ludności. Udział radnych w zebraniach wraz z obioma formami ich pracy organizacyjnej — polityczną i społeczną — poprzez pracę w zespołach partyjnych i terenowych w okręgach wyborczych wpływał na ich postawę i zaangażowanie w problemy rozwoju gospodarczego i społeczno-kulturalnego terenu, będącego miejscem ich działania.

OGOLNA CHARAKTERYSTYKA II KADENCJI WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

Lata 1958—1960 stanowiły okres aktywnej działalności WRN w Zielonej Górze. Na aktywność tę składało się wiele przyczyn natury politycznej, gospodarczej i społecznej. W rezolucji uchwały VIII Plenum KC PZPR z 1956 r. oraz wydania przez Sejm PRL ustawy o radach narodowych 25 stycznia 1958 r., ustalającej nowe zasady ich organizacji i funkcjonowania, wzrósł autorytet rady, jej samodzielność, pogłębił się demokratyzm działania i uległ rozszerzeniu zakres jej uprawnień.

W okresie tym WRN otrzymała od szczebla centralnego szereg uprawnień i zadań gospodarczych. Między innymi podporządkowane jej zostały takie jednostki, jak: Wojewódzkie Zjednoczenie PGR, Wojewódzkie Zjednoczenie Mechanizacji Rolnictwa, Wojewódzki Zakład Higieny Weterynaryjnej, Stacja Chemiczno-Rolnicza i inne.

W związku z rozszerzeniem funkcji i rozwijaniem inicjatywy gospodarczej budżet zbiorczy województwa, uchwalany co roku przez radę, wzrósł po stronie wydatków z 1.475 mln zł w roku 1957 do 1.835 mln zł w roku 1960, tj. o 360 mln zł.

W tym klimacie, przy zwiększonej samodzielności, rada mogła rozwijać swą inicjatywę, a zadania wysunięte w programie wyborczym były przez nią konsekwentnie realizowane, co przy wysiłku całego społeczeństwa województwa zielonogórskiego zadecydowało o ich wykonaniu. Fakt ten potwierdziła rada na ostatniej sesji w dniu 27 stycznia 1961 r. Ocena realizacji tego programu, przeprowadzona na podstawie sprawozdania przewodniczącego Prezydium WRN Jana Lembasa, wykazała pełne wykonanie zadań, a na wielu odcinkach wysokie ich przekroczenie.

W województwie w latach 1958—1960 nastąpił poważny rozwój życia gospodarczo-społecznego i kulturalno-oświatowego. Pozytywną ocenę pracy rady i osiągnięć trzyletniej kadencji wyrazili w swych wystąpieniach na sesji radni WRN: Michał Kusiak, sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR, Karol Ciecierski, sekretarz Wojewódzkiego Komitetu ZSL, Henryk Stawski, sekretarz Wojewódzkiego Komitetu SD i Wiesław Sauter, który przewodniczył obradom. Podkreślając bardzo pomyślnie rozwinięcie i realizowanie w czasie kadencji zadań pierwszego etapu aktywizacji województwa oraz wkład WRN w realizację tego dzieła i liczne jej inicjatywy oraz

wysoką aktywność radnych i prezydium w czasie kadencji, mówcy stwierdzili, że działalności tej sprzyjały wysiłki Komitetu Wojewódzkiego PZPR, który wspólnie z komitetami ZSL i SD poświęcił wiele uwagi, aby zapewnić radom narodowym właściwą atmosferę, sprzyjającą ich działalności.

Między innymi radny Wiesław Sauter w zakończeniu debaty nad wykonaniem programu wyborczego stwierdził, że ważny moment warunkujący osiągnięcia rad narodowych województwa stanowiła harmonia między czynnikiem społecznym a instytucjami decydującymi o wykonaniu zadań. Podejmowane inicjatywy społeczne znajdowały poparcie partii, stronnictw politycznych i Prezydium WRN. Ta harmonia — zdaniem radnego — decydowała o osiągnięciach i powodzeniu inicjatyw. Rada oceniła wykonanie programu wyborczego i ocena ta odpowiadała stanowi rzeczywistości. Z oceny tej i przeglądu działalności WRN można wnioskować, iż:

1. Wojewódzka Rada Narodowa w Zielonej Górze, działająca w latach 1958—1960, zrealizowała te zadania, które zostały jej powierzone w programie wyborczym i planie gospodarczym uchwalonym przez radę w poprzedniej kadencji. Działalność WRN była aktywna, odpowiadała kierunkom wynikającym z polityki partii, zgodna z założeniami naczelnych władz państwowych i nowej ustawy o radach narodowych. W czasie kadencji nastąpiła poważna aktywizacja gospodarcza województwa i zapoczątkowane procesy jego wszechstronnego rozwoju.
2. W swej działalności rada zwróciła uwagę na stronę społecznego, masowego i organizacyjnego działania, o czym świadczą między innymi: wspólna sesja z WK FJN i apel do mieszkańców województwa, rezolucja w sprawie III Zjazdu partii, analizowanie problemów rozwijania czynów społecznych, sesja wyjazdowa w Głogowie poświęcona 850-leciu tego miasta i szereg innych poczynąń.
3. W czasie kadencji wzrosła rola rady jako organu przedstawicielskiego, rozszerzyły się wydatnie jej uprawnienia i zadania, umocniła się pozycja komisji, co świadczy o praktycznym realizowaniu postanowień ustawy o radach narodowych. Jest to także wyraz prawidłowo układających się stosunków między radą a prezydium — jej organem wykonawczym i zarządzającym oraz komisjami rady.
4. Realizując swe zadania Wojewódzka Rada Narodowa rozwinęła szereg form organizacyjnych i metod działania wypracowanych w praktyce. Niektóre z nich znalazły wyraz prawny dopiero za kilka lat w uchwalonej w 1963 r. przez Sejm PRL noweli do ustawy o radach narodowych.
5. Szczególną rolę w rozwijaniu tych form i realizacji zadań odegrało Prezydium WRN i jego przewodniczący Jan Lembas, długoletni działacz rad narodowych, którego osobiste zaangażowanie w inspirowaniu

póczynach i rozwijaniu działalności rady oraz w stwarzaniu odpowiedniego stosunku aparatu administracyjnego do niej wytwarzało atmosferę — jak stwierdził Wiesław Sauter — harmonijnego działania.

6. Prezydium współpracowało ze stałymi komisjami rady, udzielając im pomocy w wykonywaniu zadań. Działalność komisji nie była jednolita, niemniej większość z nich pracowała aktywnie. Szczególnie godny uwagi jest fakt szerokiego ich udziału w przygotowywaniu uchwał rady poprzedzonych badaniem spraw i kontrolą w terenie, występowanie z projektami uchwał na sesjach i przyjmowanie roli gospodarza sesji. W wygłaszanych koreferatach bądź wystąpieniach komisje pozwalały spojrzeć na sprawy z punktu widzenia społecznego. Bardzo często oceniały krytycznie działalność organów wykonawczych i przedkładały wnioski dotyczące usprawnienia pracy, niezależnie od podstawowych spraw ujętych w projekcie uchwały.

W komisjach łącznie z radnymi pracowała pokaźna liczba osób spoza rady. Rozwijanie działalności komisji jako czynnika społecznego, kontrolującego działalność organów administracyjnych, pomagało radzie wykonywać swe zadania.

7. Rozszerzone zostały w czasie kadencji formy organizacyjne pracy z radnymi, sprzyjające rozwijaniu ich aktywności. Zwiększyło się oddziaływanie partyjne na radnych poprzez reaktywowanie zespołów radnych PZPR, ZSL i SD.
8. Dzięki pracy komisji i radnych oraz odbywanym spotkaniom z wyborcami, a także podejmowanej szeroko działalności społecznej przez radę i prezydium, nastąpiło w czasie kadencji większe niż poprzednio powiązanie rady z ludnością. W przypadku Wojewódzkiej Rady Narodowej miało to wielkie znaczenie w zwalczaniu przejawów samowoli biurokratyzmu i innych niedomagań administracji, a także pomagało prezydium kierować aparatem wykonawczym.

¹ HENRYK WICIŃSKI urodził się 25 września 1917 roku w Krakowie, w rodzinie robotniczej. Po ukończeniu gimnazjum podjął studia na Wydziale Medycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Wybuch wojny w 1939 r. nie pozwolił mu na ich ukończenie. W czasie okupacji przebywał w Krakowie i pracował w różnych przedsiębiorstwach w charakterze robotnika, a później kierowcy samochodu. W ostatnich miesiącach okupacji był na przymusowych robotach w okolicy Krakowa.

Po wyzwoleniu Krakowa, w lutym, wstąpił do Polskiej Partii Socjalistycznej i został wysłany w grupie aktywu PPS na wieś krakowską w celu wzięcia udziału w realizacji reformy rolnej. W maju 1945 roku skierowany przez Wojewódzki Komitet PPS wyjechał na Dolny Śląsk z zadaniem udziału w organizowaniu polskiej administracji i życia społeczno-politycznego. Osiedlił się w Zabkowicach Śląskich i podjął pracę w Starostwie Powiatowym w charakterze referenta. W listopadzie 1946 roku przeszedł do pracy w aparacie partyjnym, na stanowisko I sekretarza Powiatowego Komitetu PPS. Jego jednolitofrontowa postawa nie znalazła w pełni zrozumienia u części powiatowego aktywu PPS. Zrezygnował więc z funkcji I sekre-

tarza PK i w marcu 1947 roku objął stanowisko przewodniczącego Powiatowej Rady Narodowej. W listopadzie 1949 r. został przeniesiony na równorzędne stanowisko w Żaganiu, a po zmianie struktury administracji w połowie 1950 r. został przewodniczącym Prezydium Powiatowej Rady Narodowej. W lipcu 1952 r. przeniesiono go do Zielonej Góry, do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, na stanowisko kierownika Wydziału Organizacyjnego.

Od września 1957 r. do maja 1965 r. był sekretarzem Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej.

W działalności społecznej pełnił następujące funkcje z wyboru: od stycznia 1949 roku był członkiem Egzekutywy Komitetu Powiatowego PZPR w Żabkowicach Śląskich, a następnie w Żaganiu. W czasie pracy na stanowisku sekretarza Prezydium WRN pełnił funkcję przewodniczącego Zarządu Wojewódzkiego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych i przewodniczącego Zarządu Wojewódzkiego Towarzystwa Wiedzy Powszechnej. Zmarł w 1971 r. (Oprac. *Marian Pietrzak*)